

Sprawozdanie

komisyi edukacyjnej z wniosku pośła Oktawa Pietruskiego o języku wykładowym w uniwersytecie krakowskim i lwowskim.

Na posiedzeniu sejmowem z d. 5. września b. r. przekazała Wysoka Izba komisji edukacyjnej pomieniony wniosek. Komisya wziawszy takowy pod rozbiór, ma zaszczyt porobić nad nim następujące uwagi:

Sprawa wnioskiem owym poruszona, należy do tych, które kraj nasz najżywiej i najgłębiej obchodzą. Wprowadzenie języka niemieckiego do uniwersytetów, (datujące w Krakowie od r. 1854., we Lwowie stopniowo na wydziale filozoficznym od r. 1819. na wydziale prawniczym aż do r. 1848.) było jednym z tych upośledzeń języka polskiego, w których kraj upatrywał zawsze wielką krzywdę dla siebie, a wielką szkodę dla uczącej się młodzieży. Słuszność w tej mierze przyznał mu pośrednio sam nawet c. k. Rząd, kiedy w roku 1861. zaprowadził na nowo wykłady polskie w uniwersytecie krakowskim, (na wydziale lekarskim bez wyjątku, na wydziale filozoficznym z wyjątkami małemi, i na niektórych wreszcie przedmiotach wydziału prawniczego), i kiedy w roku 1867. uznał potrzebę zaprowadzenia kilku przynajmniej katedr polskich na wydziale prawniczym uniwersytetu lwowskiego.

Zmiany te atoli, aczkolwiek wdzięcznie w swoim czasie przez kraj przyjęte, nie odpowiadają w zupełności ani zasadom słuszności, ani wymaganiom nauki samej, ani wreszcie praktycznej potrzebie.

Że po słuszności wszystkie nauki w kraju naszym po polsku wykładane być powinny, że wymaga tego i owa tylokrotnie wszystkim przyobiecana wolność, i poręczona młodzieży możność kształcenia się we własnym języku, to jest prawdą oczywistą, której dowodzić nie trzeba. A nie mniejszą też prawdą jest, że stan faktyczny naszych uniwersytetów nie zgadza się z temi zasadami słuszności i wolności, i nie pozwala młodzieży naszej kształcić się we własnym języku.

Co się tycze stosunków praktycznych, to pod tym względem stały się dziś wykłady polskie na obu uniwersytetach krajowych, większą niż kiedykolwiek potrzebą, tak iż domaga się ich nawet sama loiczna konieczność.

Skoro bowiem w szkołach średnich udzielają się nauki po polsku, i skoro władze sądowe zupełnie, a władze administracyjne w znacznej części urzędują w polskim języku, sprzecznością jest rażąca, iż w uniwersytetach, które stanowią łącznik pomiędzy wychowaniem niższem a praktycznem zawodem, nauki które są uzupełnieniem pierwszego a przygotowaniem do drugiego, wykładają się w innym języku, i że młodzież która przed rozpoczęciem nauk uniwersyteckich uczyła się po polsku, a która po ukończeniu takowych, w zawodzie bądź to administracyjnym, bądź sądowym, bądź nauczycielskim, czynności swoje znowu w polskim języku sprawować będzie, musi wykształcenia swego dopełniać w innym języku niż je rozpoczęła, a do praktycznych obowiązków spობi się w języku innym niż ten w którym je będzie spełniała.

Gdyby więc nie było żadnych zasadniczych względów słuszności, już sama ta sprzeczność wykazałaby dostatecznie konieczność zaprowadzenia wykładów polskich w uniwersytetach naszych.

Do tych zaś powodów przychodzi jeszcze wzgląd na naukę i umiejętność samą, i na skuteczność studyów uniwersyteckich. Jeżeli bowiem uniwersytet ma, jak powinien, posuwać i rozwijać młodzież w kierunku ścisłe naukowym, jeżeli zadaniem jego jest nie tylko uzdolnić ucznia do przepisane go egzaminu, ale wykształcić człowieka, któryby i posiadał naukę i w niej skutecznie i produktywnie mógł pracować, tedy nie może on zadaniu

swemu w zupełności odpowiedzieć, jeżeli zamiast ułatwić nabycie wiedzy utrudnia je uczniowi zmuszając go do nabywania tej wiedzy w obcym języku. Uczeń w takim razie ma do walczenia nie tylko z treścią ale i z formą przedmiotu, a uniwersytet zamiast być szkołą umiejętności, schodzi po części na szkołę języka. Względ więc na oświatę samą, na ułatwienie, rozwój i postęp nauki, niemniej domaga się polskich wykładów w naszych uniwersytetach, jak względy słuszności, prawa i potrzeby.

Do zaprowadzenia też takich wykładów zmierza w mowie będący wniosek posła Pietruskiego. Uznając atoli słuszność i potrzebę tego wniosku, uznać musiała zarazem komisya edukacyjna, że nie odpowiada on w zupełności potrzebom uniwersytetów i kraju. „Na uniwersytetach krakowskim i lwowskim“ mówi wniosek „mają być zaprowadzone wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów prawnych i politycznych.“

Komisya edukacyjna nie mogła nie zauważyć, że wniosek ten stanowią wykłady polskie na wydziałach prawniczych obu uniwersytetów, pomija zupełnie inne wydziały, a przeto sądziła komisya, że wypada jej pójść dalej i wnosić, iżby wszystkie w ogólności nauki w uniwersytetach naszych miały wykłady polskie. Naturalną konsekwencją wniosku tego, gdyby go Wysoka Izba przyjąć raczyła, musiałaby być wolność zdawania w języku polskim wszystkich examinów uniwersyteckich, nie można bowiem słusznie żądać od kandydata, iżby examina zdawał w innym języku niż ten, w którym nauki pobierał. W obowiązujących rozporządzeniach rządowych co do examinów panuje dziś pewna niejednostajność, tak iż dojsć trudno, jakiej rząd właściwie trzymał się w tych przepisach zasady. I tak np w uniwersytecie lwowskim wolno jest kandydatowi z czterech wykładanych po polsku na wydziale prawniczym przedmiotów, wybrać dwa examina po polsku, ze wszystkich innych zdawać musi po niemiecku. Wynika z tego, że uczeń widząc przed sobą examin niemiecki, i potrzebując sobie przyswoić niemiecką terminologię i formy językowe, chodźć musi rad nie rad na niemieckie wykłady tych nawet przedmiotów, których prawo pozwala mu uczyć się po polsku. Zaradzić na to usiłuje ustęp drugi i trzeci wniosku posła Pietruskiego, które to ustępy w zmienionej nieco formie komisya do wniosku swego przyjęła.

Uznając konieczność zaprowadzenia w uniwersytetach naszych wykładów w języku polskim, który ma do tego nietylko niezaprzeczone prawo, ale i najzupełniejszą, wszechstronną kwalifikację, nie chciała komisya w niczem uwłaczać prawom języka ruskiego w uniwersytecie lwowskim, i proponując ustawę uznawała za potrzebne ubezpieczyć osobnym paragrafem te wykłady ruskie, które już dziś istnieją, tudzież możliwość wprowadzenia języka tego w przyszłości do innych jeszcze przedmiotów, w miarę jego rozwoju i potrzeby słuchaczy.

Komisya edukacyjna mniema, że jeżeli Wysoka Izba przyjmie podany przez nią wniosek, załatwi tem samem sprawę petycyi uczniów wydziału prawniczego uniwersytetu krakowskiego, o wykłady w języku polskim, która to petycyja na posiedzeniu z dnia 25. sierpnia za nagłą uznana, do tejże komisji odesłana została.

W załatwieniu więc tak wniosku posła Pietruskiego, jakoteż i pomienionej petycyi uczniów uniwersytetu krakowskiego, komisya edukacyjna wnosi:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony % wniosek do ustawy.

Przewodniczący:
Dr. Majer w. r.

Sprawozdawca:
St. Tarnowski w. r.

Ustawa

z dnia

Zgodnie z uchwałą Sejmu Moich Królestw Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem postanawiam co następuje:

§. 1.

W uniwersytecie krakowskim i lwowskim mają być wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów na wydziale filozoficznym, prawniczym i lekarskim, z wyjątkiem języka niemieckiego, historii prawa niemieckiego, i literatury niemieckiej.

§. 2.

Dotychczasowe wykłady ruskie w uniwersytecie lwowskim pozostają nietknięte. Wprowadzenie języka ruskiego do wykładu innych przedmiotów nastąpi w miarę możności i potrzeby.

§. 3.

Docentom prywatnym zostawia się do woli wybór pomiędzy językami wykładowemi.

§. 4.

Examina rządowe na wydziale prawniczym, examina kwalifikacyjne na nauczycieli szkół średnich, tudzież examina ścisłe na doktorów (rygorosa) wolno jest każdemu zdawać w tym języku, w którym pobierał nauki na jednym z uniwersytetów krajowych.

§. 5.

Ustawa ta wchodzi w życie z początkiem drugiego półrocza roku 1869.

§. 6.

Wykonanie tej ustawy polecam Memu Ministrowi Wyznań i Oświecenia.

Wniosek

Wysoki Sejm raczy uchwalić ustawę następującej treści :

- 1) na wszechnicach lwowskiej i krakowskiej mają być zaprowadzone wykłady polskie dla wszystkich przedmiotów prawnych i politycznych ;
- 2) z wszystkich przedmiotów, wykładowych w języku polskim, dozwolonym jest składanie egzaminów rządowych w tymże języku ;
- 3) język polski może być językiem egzaminacyjnym także przy egzaminach ścisłych (rygorozach).

Oktaw Pietruski wnioskodawca.

Adam Potocki, Dr. Kamiński, Wyrobek, C. Haller, Cywiński, J. Szujski, Jabłonowski, Jerzy Czartoryski, Zyblikiewicz, Samelson, Konstanty Czartoryski, Sawczyński, Kabat, Gniewosz, Czerkawski, Ziemiałkowski, Skrzyński, Adam Słpieha, Mier, Dr. Majer, Zbyszewski.

Wniosek

Wysoki Sejm raczy uchwalić petycję do Najjaśniejszego Pana , ażeby:

- 1) na wszechnicach lwowskiej i krakowskiej dla nauk prawniczych i politycznych , w polskim języku wykładanych, stałe katedry profesorów zwyczajnych systemizowane były;
- 2) profesorom nadzwyczajnym , wykładającym na wydziale prawniczym lwowskim w języku polskim , przyznane były prawa i emolumenta profesorów zwyczajnych , a zatem utworzone na wszechnicy lwowskiej trzy katedry z wykładem polskim , na stałe katedry profesorów zwyczajnych zmienione zostały.

Oktaw Pietruski wnioskodawca.

Borkowski, Wyrobek, Jabłonowski, Cywiński, Haller, Samelson, Dr. Kamiński, Zbyszewski, Konstanty Czartoryski, Jerzy Czartoryski, Sawczyński, Gniewosz, Kabat, Dr. Mayer, J. Szujski, Ziemiakowski, Adam Potocki, Czerkawski, Adam Sapieha, Rogawski,

